

Конституційне право; муніципальне право

УДК 327;342;355.02

Приполова Людмила Іванівна

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
начальник науково-дослідного відділу правових проблем у сфері
міжнародного співробітництва науково-дослідного управління проблем
ресурсного забезпечення у воєнній сфері,
сфері оборони та військового будівництва
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національний університет оборони України імені Івана Черняховського*

Prypolova Liudmyla

*Candidate of Juridical Sciences, Senior Researcher,
Chief of the Scientific and research division for legal issues in the
international cooperation of the scientific and research administration for the
military resource provision issues,
in the field of defense and military construction of the
Center for Defence and Strategic Studies
National University of Defense is named after Ivan Chernyakhovsky
ORCID: 0000-0002-8429-1866*

Корнієнко Валерій Олексійович

*кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник науково-дослідного відділу правових
проблем у сфері міжнародного співробітництва науково-дослідного
управління проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері,
сфері оборони та військового будівництва
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національний університет оборони України імені Івана Черняховського*

Korniienko Valerii

*Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Senior Scientific Researcher of the Scientific and research division for
legal issues in the international cooperation of the scientific and research
administration for the military resource provision issues,
in the field of defense and military construction of the
Center for Defence and Strategic Studies
National University of Defense is named after Ivan Chernyakhovsky
ORCID: 0000-0003-3202-6013*

Чухрай Ігор Юрійович

*головний науковий співробітник науково-дослідного управління
проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері,
сфері оборони та військового будівництва
Центру воєнно-стратегічних досліджень
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського*

Chukhrai Ihor

*Leading Scientific Researcher of the Scientific and research administration for
the military resource provision issues,
in the field of defense and military construction of the
Center for Defence and Strategic Studies
National University of Defense is named after Ivan Chernyakhovsky
ORCID: 0000-0001-6532-2957*

**ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАРУБІЖНОГО
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СИЛ ОБОРОНИ В МЕЖАХ МІЖНАРОДНОЇ ДОПОМОГИ УКРАЇНІ**

INSTITUTIONAL AND LEGAL BASIS OF FOREIGN LEGAL REGULATION OF ENSURING DEFENSE FORCES WITHIN THE LIMITS OF INTERNATIONAL AID TO UKRAINE

Анотація. В статті розглянуто особливості формування та здійснення контролю та нагляду при наданні міжнародної допомоги силами оборони для України від США. З'ясовано, що після отримання фінансових, технічних, гуманітарних надходжень в межах міжнародної допомоги, наші зарубіжні партнери запровадили регулювання на місцях для незалежного нагляду за порядком використання міжнародної допомоги Україною. З цією метою створено Міжвідомчу робочу групу, яка складається з офісів трьох генеральних інспекторів з американської сторони: Міністерство оборони США, Державний департамент США, USAID. Крім того, до нагляду за наданою міжнародною допомогою Україні долучені й інші генеральні інспектори наглядових американських урядових установ та 17 розвідувальних організацій.

Описано та схематично зображено практику здійснення контролю за наданою міжнародною допомогою України, моніторинг цільового впровадження міжнародної допомоги Україні (за програмою "MEASURE"). Програма розрахована на трирічний період і передбачає забезпечення присутності в Україні з метою здійснення дистанційного та особистого моніторингу з відвідуванням об'єктів, де це можливо.

Окремо розглянуто в якості дієвого механізму забезпечення прозорості функціонування надання міжнародної допомоги створення Верховною Радою України тимчасової слідчої комісії для контролю використання військової допомоги Україні з аналізом її функціонального призначення.

Підсумовано, що міжнародні партнери завжди готові та закликають громадськість до співпраці, що загалом розвиває надалі

основи демократичного суспільства. Здійснення забезпечення сил оборони України в межах міжнародної допомоги та ефективного її використання під контролем зарубіжних партнерів, спільні зусилля Верховної Ради України із залученням української спільноти слугують надійною запорукою використання міжнародної допомоги за призначенням.

Ключові слова: *правове регулювання, міжнародна допомога, Збройні Сили України, програма MEASURE, фінансовий та правовий механізм.*

Summary. *The article includes the review of peculiarities of forming and carrying out of monitoring and supervision during the provision of international aid from the United States to the defense forces of Ukraine. It was found that after receiving financial, technical, and humanitarian income within the framework of international aid, our foreign partners introduced local regulations for independent supervision of the procedure for the use of international aid by Ukraine. For this purpose, an Interdepartmental Working Group was created, which consists of the offices of three inspectors general from the American side: the US Department of Defense, the US State Department, and USAID. In addition, other inspectors general of supervisory American government agencies and 17 intelligence organizations are involved in the supervision of international aid provided to Ukraine.*

The practice of monitoring the international aid provided to Ukraine, monitoring the intended use of the international aid to Ukraine (according to the "MEASURE" program) is described and schematically depicted. The program is designed for a three-year period and provides for a presence in Ukraine for the purpose of remote and personal monitoring with visits to facilities where possible.

The establishment of a temporary investigative committee by the Verkhovna Rada of Ukraine to monitor the use of the military aid to Ukraine with an analysis of its functional purpose was individually reviewed as an

effective mechanism for ensuring the transparency of provision of the international aid.

The article includes the summary that the international partners are always ready and call on the public to cooperate, which in general further develops the foundations of a democratic society. The support of defense forces of Ukraine within the limits of the international aid and its effective use under the control of foreign partners, the joint efforts of the Verkhovna Rada of Ukraine and the engagement of the Ukrainian community serve as a reliable guarantee of the intended use of the international aid.

Key words: *legal regulation, international aid, defense forces of Ukraine, MEASURE program, financial and legal mechanisms.*

Постановка проблеми. Перебування України в умовах гібридної війни з 2014 року та розпочата повномасштабна агресія росії у 2022 році стало передумовою для прискореної та інтенсивної співпраці з міжнародними партнерами в рамках отримання міжнародної допомоги для сил оборони. Саме допомога наших партнерів стала запорукою відчайдушного й успішного протистояння нашому ворогу.

Погоджуємось із позицією Тронько О.О. та Бережної К.В. про те, що наша держава переживає глибокі потрясіння, пов'язані із віроломним збройним втручанням російської федерації, корінними змінами в політиці, економіці, соціальній, духовній сферах та постає перед викликами реальних загроз національній безпеці практично в усіх сферах життєдіяльності. Суверенітет держави не можна уявити без наявності потужних та підпорядкованих виключно національним інтересам Збройних сил, в тому числі, як підсистеми механізму захисту національної безпеки. В той час, коли бойовий потенціал держави все ж не відіграє вирішальну роль у досягненні стратегічних цілей, а поняття фронту та тилу або докорінно змінюються, або повністю розмиті, протидіяти доводиться таким чинникам

сучасних асиметричних війн, як принципу створення хаосу, психологічним прийомам розкачування суспільства, відсутності шаблонів тактики, диверсійним та іншим інформаційним операціям [1, с. 662].

Очевидно, що навіть після закінчення воєнного стану, надання міжнародної допомоги матиме своє продовження як для подолання наслідків збройної агресії росії, так і для відновлення й посилення воєнного потенціалу України. З іншого боку, із наданням такої допомоги, постало питання організації контролю над її постачанням та використанням. Так, очевидно, що один з найбільш активних наших партнерів по наданню такої допомоги (США) намагається відстежити міжнародну допомогу, яку надають Україні – зокрема, за допомогою окремого додатка [2]. Тому, зарубіжними партнерами започатковано правове регулювання через розроблення, створення та започаткування нового організаційно-правового формату контролю, оцінки та звітності здійснення забезпечення сил оборони в межах міжнародної допомоги Україні. Таким чином, інтенсивність та динамічність надання такої допомоги відкрили для наукового пошуку ряд проблемних питань (однозначності розуміння понятійно-категоріального апарату, перегляду та оновлення правового механізму щодо отримання й використання міжнародної допомоги для сил оборони, контролю за використанням міжнародної допомоги, тощо). З огляду на зазначене, окреслена проблематика набуває неабиякої актуальності та потреби у змістовному дослідженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури за темою дослідження свідчить, що питання зарубіжного правового регулювання здійсненої міжнародної допомоги залишається предметом наукових досліджень учених. Проте, здійснені наукові розвідки про зарубіжне правове регулювання висвітлено фрагментарно, зокрема недостатньо дослідженими залишаються питання щодо визначення правових засад зарубіжного правового регулювання здійсненої міжнародної

допомоги, Крім того, потребують наукового обґрунтування та розробки нормативно-правового забезпечення на державному рівні. Загалом, дослідження, які пов'язані з різними аспектами функціонування міжнародної допомоги, у своїх працях відображали такі науковці як: Барановська В.М. [3], Беззубко Б.І., Беззубко Ю.І. [4], Білик В.І. [5], Бойко Р.В. [6], Борисов Д.О. [7], Братко І.В. [8], Голоднова Т.С. [9], Зима В.М. [10], Косарецький Є.І. [6], Лойшин А.А. [6], Омельченко А.В. [11], Павліковський А.М. [5], Тронько О.О. [1], Федянович Д.Л. [5], Ясенко С.А. [6] та інші.

Мета статті полягає у проведенні аналізу сучасного стану системи правового регулювання зарубіжними партнерами використання міжнародної допомоги Україні, а також світових тенденцій щодо шляхів здійснення допомоги для ЗСУ в умовах змін форм, методів і засобів ведення бойових дій та збройної боротьби.

Виклад основного матеріалу. Після отримання фінансових, технічних, гуманітарних надходжень в межах міжнародної допомоги, наші зарубіжні партнери запровадили регулювання на місцях для незалежного нагляду за порядком використання міжнародної допомоги Україною. Так, з цією метою створено Міжвідомчу робочу групу, яка складається з офісів трьох генеральних інспекторів з американської сторони: Міністерство оборони США, Державний департамент США, USAID. Крім того, до нагляду за наданою міжнародною допомогою Україні долучені й інші генеральні інспектори наглядових американських урядових установ та 17 розвідувальних організацій (Рис. 1). Вищезазначені установи направляють своїх представників (профільних фахівців) у міжнародний офіс оперативного регулювання в Україні для виконання наглядово-контролюючих функцій на місцях та надання об'єктивної оцінки стану використання міжнародної допомоги Україною, таких як:

- слідчі – виявляють, координують та супроводжують розслідування фактів шахрайства і корупції, а також координують заходи для виявлення та стримування злочинців, які незаконно використовуватимуть міжнародну допомогу України;
- аналітики – формують об'єктивну складову ризиків зловживання коштами отриманої міжнародної допомоги, організовують здійснення дистанційного та особистого з виїздом на місцях моніторингу;
- інспектори – контролюють та підтверджують проходження операційних фінансових операцій в Україні наданої зарубіжними партнерами міжнародної допомоги;
- аудитори – здійснюють перевірку бухгалтерського обліку за формами та класифікаторами міжнародних фінансових програм, оцінка та аудит звітності України за отриману міжнародну допомогу;
- консультанти – надають рекомендації щодо проведення фінансування на місцях та супроводжують здійснення фінансової звітності отриманої міжнародної допомоги;
- логісти – координують регламентні спроможності матеріального та технічного забезпечення військових підрозділів на місцях за належністю та об'єктивної потреби [12].

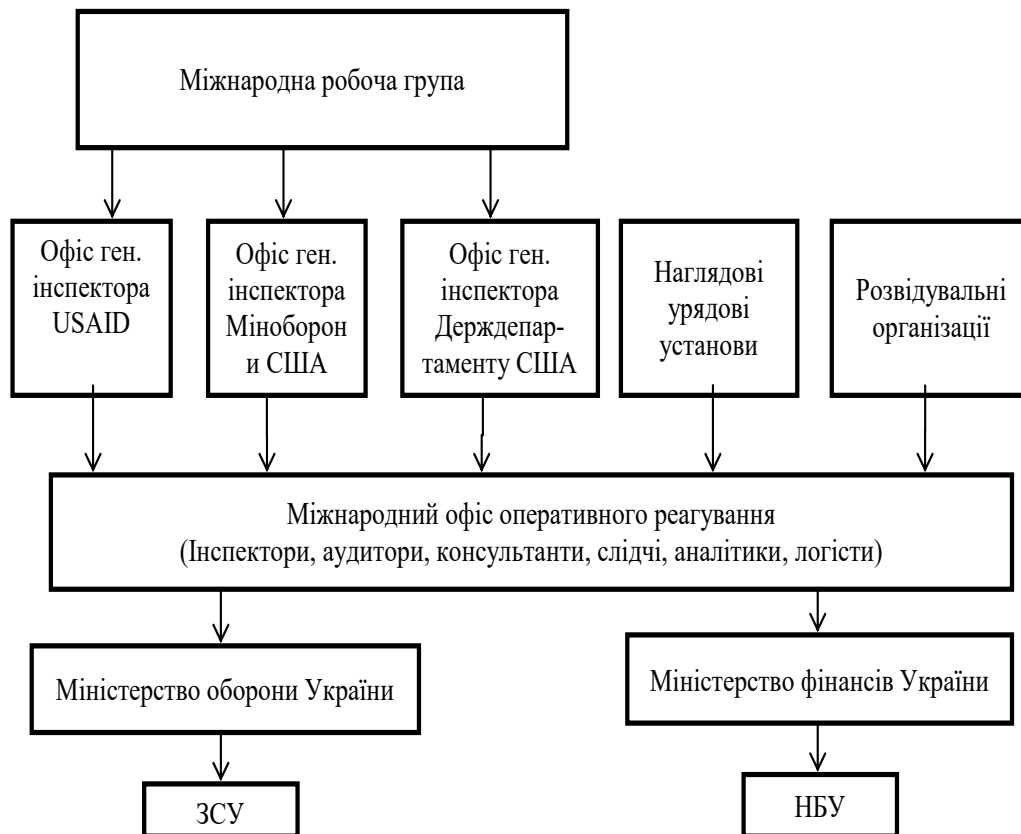

Рис. 1. Практика здійснення контролю за наданою міжнародною допомогою України

Джерело: складено авторами

Агентство США з міжнародного розвитку з вересня 2022 року розпочало п'ятирічний проект підтримки фінансового сектора України. В Україні перебувають Інспектори-аудитори Державного департаменту США, Міністерства оборони США та Агентства з міжнародного розвитку для поліпшення незалежного нагляду за допомогою США та дотримання найвищих стандартів підзвітності та всебічного нагляду за міжнародною допомогою. Разом з інспекторами-аудиторами зі США залучена третя сторона консультанти – Світового банку та міжнародної консалтингової компанії “**Deloitte**” (одна із чотирьох найбільших у світі аудиторських компаній зі штаб-квартирою в Лондоні), щоб переконатися, що

міжнародну допомогу від США Україна використовує за призначенням. Так, за результатами проміжної перевірки Міністерство фінансів США не встановило жодних ознак зловживання коштами США в Україні, але буде продовжувати нагляд, щоб забезпечити належні гарантії для запобігання корупції [12].

Ефективно використовуючи надану Україні міжнародну допомогу у сфері безпеки, американська сторона чітко усвідомлює можливий ризик незаконного перенаправлення, і активно вживає всіх можливих заходів, щоб цього не сталося. У Сенаті США заплановано розширити та зміцнити набір фінансово-правових механізмів нагляду за міжнародною фінансовою допомогою Україні. Зараз США намагаються відстежити всю допомогу, яку надають Україні. З міркувань безпеки існують суворі обмеження на кількість американських посадовців, які можуть перебувати в Україні. Крім того, важко знайти підрядників, готових працювати в районі підвищеного ризику, аби організувати особисті зустрічі з урядовцями, лідерами громадянського суспільства та іншими особами, які отримують складові міжнародної допомоги. У зв'язку з цим США планують створити програму під назвою "Послуги з моніторингу, оцінки та аудиту звітності України" (Monitoring, Evaluation and Audit Services for Ukraine Reporting), або MEASURE (Рис. 2.), для надання допомоги з контролю за міжнародною допомогою. Програма розрахована на трирічний період і передбачає забезпечення присутності в Україні з метою здійснення дистанційного та особистого моніторингу з відвідуванням об'єктів, де це можливо. Контракт на впровадження системи MEASURE з американською компанією планувалося укласти до лютого 2022 року, але в посольстві США в Україні висловили сподівання, що всі аспекти стратегії моніторингу будуть впроваджені у 2023 році [13].

**Рис. 2. Моніторинг цільового впровадження міжнародної допомоги Україні
(за програмою “MEASURE”)**

Джерело: складено авторами

У Державному департаменті підтвердили існування плану впровадження системи (програми) MEASURE, але вона перебуває на стадії закупівлі, і очікується, що рішення про надання контракту з відповідною компанією буде ухвалене у 2023 році. Про створення системи (програми) стало відомо в результаті частіших закликів Республіканської партії США, яка в січні 2023 року отримала контроль над Палатою представників Конгресу США, до посилення перевірки фінансів і зброї, що надходять в Україну.

Українське суспільство відчуває велику вдячність до американського народу та Конгресу США за підтримку у боротьбі з російською агресією, за виділені значні кошти на фінансування військової, економічної, гуманітарної допомоги та з розумінням ставиться до необхідності всебічного і об'єктивного контролю за її використанням. Зусилля нашої

держави спрямовані лише на використання наданої міжнародної допомоги за належністю.

Невід'ємною складовою у здійсненні всебічного контролю за здійсненням забезпечення сил оборони в межах міжнародної допомоги є підтримка депутатського корпусу України. Спільні зусилля зарубіжних партнерів та Верховної Ради України дають підґрунтя для недопущення використання наданої міжнародної допомоги не за призначенням. Дієвість використання правових механізмів, які започатковує Український парламент, вказує на змістовний підхід української сторони до співпраці. Так, Верховна Рада України підтримала створення тимчасової слідчої комісії (далі – ТСК) для контролю використання військової допомоги Україні. Постанова передбачала створення комісії *“з питань моніторингу отримання і використання міжнародної матеріально-технічної допомоги під час воєнного стану”* [14]. Завданнями ТСК визначено:

- підготовка та надання парламенту ініціатив щодо створення моделі парламентського контролю над використанням матеріально-технічної допомоги, яку Україна отримує від партнерів *“з метою забезпечення прозорості та законності процесу використання наданої міжнародної матеріально-технічної допомоги під час війни”*;
- збір та аналіз інформації для проведення парламентських слухань щодо *“випадків неналежного чи нецільового транспортування, розподілення чи використання міжнародної матеріально-технічної допомоги”*.

Створення української моделі парламентського контролю як механізму організаційно-правового регулювання використання матеріально-технічної допомоги зарубіжних партнерів створює необхідні передумови для забезпечення законності процесу її використання. Організація інформаційно-аналітичного збору матеріалів щодо випадків неналежного використання міжнародної допомоги та їх висвітлення на парламентських

слуханнях має потенційну рушійну силу в суспільстві та сприяє формуванню позитивної громадської думки міжнародної спільноти. Таким чином, ТСК проводячи моніторинг згуртовує активні версти населення України до співпраці.

Загалом, Велика Британія, США та Польща взяли на себе провідну роль у координації міжнародної воєнної допомоги Україні через Міжнародний координаційний центр донорів, Контактну групу з питань оборони України та Міжнародний фонд для України, Міжнародний координаційний центр. У квітні 2022 року Великобританія разом із країнами-партнерами створила Міжнародний центр координації донорів (IDCC) у Штутгарті, штаб-квартирі Європейського командування США, з метою забезпечення військової допомоги міжнародної спільноти Україні максимально скоординованою та ефективною. Роль IDCC, до складу якого входять понад 100 військовослужбовців із 30 країн, полягає в тому, щоб оформляти запити України на зброю, координувати відповідь союзників і забезпечувати доставку озброєння та військової техніки в Україну. З кінця квітня 2022 р. координація воєнної допомоги IDCC ведеться за сприянням новоствореної Контактної групи з оборони України під проводом США. Група збиралася майже щомісяця, щоб обговорити нові військові потреби України та, відповідно, як можна їх забезпечити [15, с.118-119].

Голоднова Т.С., досліджуючи корупційні ризики в питанні залучення міжнародної допомоги у сфері безпеки й оборони України, зазначала, що протягом 2014–2021 рр. Україна від північноамериканських та європейських партнерів отримала допомогу у сфері безпеки й оборони. Основні донори передали українській стороні нелетальне озброєння, також надавалась консультативна допомога щодо реформування Збройних сил України, проводилися навчання окремих підрозділів військових формувань України. Міжнародна допомога у сфері безпеки й оборони для Збройних сил України й інших військових формувань України залучається

переважно у вигляді гуманітарної допомоги та міжнародної технічної допомоги. Окрім цього, допомога може залучатися як благодійна допомога на основі двостороннього договору. Однак нормативно-правова база регулює гуманітарну допомогу та міжнародну технічну допомогу у сфері безпеки й оборони для Збройних сил України й інших військових формувань України [9, с. 38-39].

Таким чином, не викликає сумніву важливість при організації функціонування механізму надання міжнародної допомоги, саме врахування всіх аспектів для правового регулювання здійснення забезпечення сил оборони в межах міжнародної допомоги. Пріоритетним є забезпечення Україною прозорості в процедурах транспортування, розподілення на фронті та використання міжнародної матеріально-технічної допомоги та позбавлення можливих корупційних чи інших негативних чинників.

Висновки. Сьогоднішні історичні зміни, з якими стикнулась Україна, вимагають продовження вибудовування нової системи міжнародних взаємовідносин світового суспільства з Україною для підвищення її значимості у воєнно-технічній сфері, посиленні обороноздатності країни, формуванні національних стратегій розвитку, воєнних доктрин. Крім того, слід згадати і про інститути громадянського суспільства при здійсненні громадського контролю за забезпеченням сил оборони в межах міжнародної допомоги України. Однак, робота їх ускладнена умовами, що існують у прифронтових зонах та обмеженнями, пов'язаними із доступом до реєстрів та іншої інформації. Наші міжнародні партнери завжди готові та закликають громадськість до співпраці у напрямку заохочення спільноти України до інформування про неналежну поведінку, що загалом має практичний характер та розвиває надалі основи демократичного суспільства.

Здійснення забезпечення сил оборони України в межах міжнародної допомоги та ефективне використання зарубіжного правового регулювання і контролю за його використанням, спільні зусилля зарубіжних партнерів та Верховної Ради України із залученням української спільноти слугують надійною запорукою використання наданої міжнародної допомоги за призначенням. Забезпечення нагляду та підзвітності за міжнародною допомогою, які використовуються для задоволення важливих потреб громадян України, є пріоритетом зарубіжних партнерів. Нові тенденції у сфері міжнародної допомоги є поштовхом до наукового досягнення різних аспектів надання та використання міжнародної допомоги під час дії воєнного стану в Україні та у відбудовний період.

Література

1. Тронько О.О., Бережна К.В. Реалізація приватними військовими компаніями спеціальних операцій окремого типу в умовах гібридної війни. Міжнародно-правовий та національно-правовий аспекти. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 662-666.
2. Контроль використання військової допомоги. До Києва приїхали аудитори з США – Нуланд. Радіо Свобода. 26.01.2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nuland-audytory-ssha-/32241299.html> (дата звернення: 20.02.2023)
3. Барановська В.М., Дахно І.І. Деякі аспекти ленд-лізу. *Економіка та держава*. № 12. 2011. С. 10-14.
4. Беззубко Б., Беззубко Ю. Міжнародна технічна допомога для України. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 3(64). С. 210-216.
5. Павліковський А. К., Федянович Д. Л., Білик В. І. Шляхи вирішення проблемних питань співробітництва з іншими державами з питань отримання воєнної допомоги для протидії загрозам гібридного

- характеру. *Вісник Національної академії державного управління. Серія "державне управління"*. К., 2019. № 4. С. 63–70.
6. Лойшин А.А., Ясенко С.А., Косарецький Є.І., Бойко Р.В. Сутність ключових понять у сфері міжнародної допомоги, наданої для зміцнення обороноздатності України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2022. № 3(76). С. 46-57.
 7. Борисов Д.О. Правові засади регулювання міжнародної технічної допомоги у законодавстві Великої Британії. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С. 283-287.
 8. Братко І.В. Правове регулювання міжнародної технічної допомоги: стан, тенденції та перспективи розвитку. *Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 — міжнародне право*. К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2011. 22 с.
 9. Голоднова Т.С. Корупційні ризики в питанні залучення міжнародної допомоги у сфері безпеки й оборони України. *Нове українське право*. 2021. № 5. С. 37-43.
 10. Зима В.М. Міжнародна підтримка України під час російської військової агресії (правові основи регулювання допомоги). *Київський часопис права*. 2022. № 3. С. 62-67.
 11. Омельченко А.В. Адміністративно-правові засади використання міжнародної технічної допомоги в Україні. *Правове регулювання економіки*. 2017. №16. С. 63-71.
 12. Андрійчук А. Хто і як перевіряє використання Україною допомоги США. Пояснюємо, чому це важливо. *Радіо Свобода*. 14.02.2023. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/dopomoha-ssha-hroshi-zbroya-audyt/32259912.html> (дата звернення: 20.02.2023)

13. США хочуть до березня 2023-го запустити систему контролю допомоги Україні. Європейська правда. 14.12.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/12/14/7152496/> (дата звернення: 10.03.2023)
14. Рада створила ТСК для контролю використання озброєння. Радіо Свобода. 19.07.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rada-tsk-kontrol-ozbroiennia/31950170.html> (дата звернення: 20.04.2023)
15. Удосконалення теоретичних основ протидії у гібридній війні: науково-дослідна робота шифр "Кальміус-2". Колектив авторів. К. : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2022. С. 372 с. інв. 11552.

References

1. Tronko O.O., Berejna K.V. (2022). *Realizatsiia pryvatnymy viiskovymy kompaniiamy spetsialnykh operatsii okremoho typu v umovakh hibrydnoi viiny. Mizhnarodno-pravovyi ta natsionalno-pravovyi aspekty* [Implementation by private military companies of special operations of a separate type in the conditions of hybrid warfare. International legal and national legal aspects]. *Yurydychny i naukovy ielektronnyi zhurnal* [Legal scientific electronic journal]. 5. 2022. P. 662-666. [in Ukrainian].
2. *Kontrol vykorystannia viiskovoi dopomohy. Do Kyieva pryikhaly audytory z SShA. Nuland*. [Control of the use of military aid. Auditors from the USA came to Kyiv] (2023). 26 January. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nuland-audytory-ssha-/32241299.html>. [in Ukrainian].
3. Baranovska V.M., Dakhno I.I. (2011) *Deiaki aspekty lend-lizu* [Some aspects of lend-lease]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and the state] 12. 2011. P. 10-14. [in Ukrainian].
4. Bezzubko B., Bezzubko Yu. (2020) *Mizhnarodna tekhnichna dopomoha dlia Ukrainy* [International technical assistance for Ukraine]. Halytskyi

- ekonomichnyi visnyk [Galician Economic Herald]. 3 (64) 2020. P. 210-216. [in Ukrainian].
5. Pavlikovskyi A. K., Fedianovych D. L., Bilyk V. I. (2019) Shliakhy vyrishennia problemnykh pytan spivrobitnytstva z inshymy derzhavamy z pytan otrymannia voiennoi dopomohy dlia protydii zahrozam hibrydnoho kharakteru [Ways of solving problematic issues of cooperation with other states on receiving military aid to counter threats of a hybrid nature]. Visnyk Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravinnia. Serii derzhavne upravlinnia [Bulletin of the National Academy of Public Administration. Public administration series]. K., 4. 2019. P. 63–70. [in Ukrainian].
 6. Loishyn A.A., Yasenka S.A., Kosaretskyi Ye.I., Boiko R.V. (2022) Sutnist kliuchovykh poniat u sferi mizhnarodnoi dopomohy, nadanoi dlia zmitsnennia oboronzdatnosti Ukrainy [The essence of key concepts in the field of international assistance provided to strengthen Ukraine's defense capabilities] Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho. [Collection of scientific works of the Center for Military and Strategic Studies of the National Defense University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky]. 3(76). 2022. P. 46-57. [in Ukrainian].
 7. Borysov D.O. (2010) Pravovi zasady rehuliuвання mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy u zakonodavstvi Velykoi Brytanii [Legal principles of regulation of international technical assistance in the legislation of Great Britain]. Chasopys Kyivskoho universytetu prava [Journal of the Kyiv University of Law] 3. 2010. P. 283-287. [in Ukrainian].
 8. Bratko I.V. (2011) Pravove rehuliuвання mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy: stan, tendentsii ta perspektyvy rozvytku [Legal regulation of international technical assistance: status, trends and development

- prospects]. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata yurydychnykh nauk za spetsialnistiu 12.00.11 mizhnarodne pravo. K. Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. [Dissertation abstract for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.11 international law]. K. [Kyiv National University named after Taras Shevchenko] 2011. 22 p. [in Ukrainian].
9. Holodnova T.S. (2021) *Koruptsiini ryzyky v pytanni zaluchennia mizhnarodnoi dopomohy u sferi bezpeky y oborony Ukrainy*. [Corruption risks in attracting international aid in the sphere of security and defense of Ukraine]. *Nove ukrainske pravo*. [New Ukrainian law]. 5. P.37-43. [in Ukrainian].
10. Zyma V.M. (2022) *Mizhnarodna pidtrymka Ukrainy pid chas rosiiskoi viiskovoi ahresii (pravovi osnovy rehuliuвання dopomohy)* [International support to Ukraine during the Russian military aggression (legal basis of aid regulation)]. *Kyivskyi chasopys prava* [Kyiv Journal of Law]. 3. 2022. P. 62-67. [in Ukrainian].
11. Omelchenko A.V. (2017) *Administratyvno-pravovi zasady vykorystannia mizhnarodnoi tekhnichnoi dopomohy v Ukraini*. [Administrative and legal principles of the use of international technical assistance in Ukraine]. *Pravove rehuliuвання ekonomiky* [Legal regulation of the economy]. 16. 2017. P. 63-71. [in Ukrainian].
12. Andriichuk A. (2023). *Khto i yak pereviriaie vykorystannia Ukrainoiu dopomohy SSHA. Poiasniuiemo, chomu tse vazhlyvo* [Who and how checks Ukraine's use of US aid. We explain why this is important] 14 February. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/dopomoha-ssha-hroshi-zbroya-audyty/32259912.html> [in Ukrainian].
13. *SShA khochut do bereznia 2023-ho zapustyty system kontroliu dopomohy Ukraini* [The USA wants to launch a control system for aid to Ukraine by March 2023] (2022). 14 December. URL:

<https://www.eurointegration.com.ua/news> /2022/12/14/7152496/.
[inUkranian].

14. *Rada stvoryla TSK dlia kontroliu vykorystannia ozbroiennia* [The Council created the TSC to control the use of weapons]. (2022). 19Jule. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rada-tsk-kontrol-ozbroiennia/31950170.html/>. [in Ukrainian].
15. *Udoskonalennia teoretychnykh osnov protydii u hibrydnii viini* (2022). naukovo-doslidnarojoba shyfr (Kalmius-2). Kolektyv avtoriv. [Improving the theoretical foundations of counter measures in hybrid warfare: scientific research work. Kalmius-2 - cipher]. K. NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho [National University of Defense is named after Ivan Chernyakhovsky]. 372 P. inv. 11552. [in Ukrainian].